

SÖZ AHLAKI ve NEZAKET

Toplumsal bir varlık olarak insan başkalarıyla iletişim kurma gereksinimi duyar. İnsanlar birbirleri ile konuşma yoluyla yani sözle anlaşırlar. Yüce Rabbimiz, insanları canlıların en mükemmeli olarak yaratmıştır. Diğer varlıklardan farklı olarak insana, düşünme ve konuşma kabiliyeti bahşetmiş, ona konuşabilmesi için dil ve dudak vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de, **“Biz ona bir dil ve iki dudak vermedik mi?”** (Beled, 90/9) buyrulurken dilin insan için büyük bir nimet olduğu belirtilmiştir.

Yeryüzünde halife sıfatıyla yaratılan insana Rabbi tarafından konuşma yeteneği bahşedilmiş ve **“ona anlama ve anlatmayı öğretti”** (Rahmân, 55/4) buyrulurken bu nimetin Allah tarafından verildiği vurgulanmıştır. Hz. Âdem'in (a.s.) yaratılışına anlam veremeyen meleklerle karşı Allah (c.c) Hz. Âdem'in (a.s) sözle cevap vermesini istemiştir.

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ

“Allah şöyle buyurdu; onlara bunların ismini söyle. Âdem, meleklerle onların isimlerini söyleyince...” (Bakara, 2/33) ayetinde bildirildiği gibi Rabbinden öğrendiği bu isimleri esas alarak konuşmuş ve böylece insanın Rabbinden aldığı sözlerle konuşmasının önemi ortaya konulmuştur.

Tabi burada asıl olan Rabbimizin öğrettiği gibi yerinde ve doğru konuşmaktır. Bir nimet olan konuşma yeteneği yerinde ve doğru kullanılmazsa kişinin zararına da olabilmektedir. Bunun en güzel örneği; Hz. Âdem'in (a.s.) Allah'tan aldığı bilgiyle konuşması, onun kadrini ve değerini artırırken Şeytanın ise **“beni ateşten onu (Adem) ise topraktan yarattın”** diyerek Rabbine karşı isyan ve itiraz yüklü konuşması, onu alçaltıp Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmıştır. Zaten insanı yücelten sadece konuşabilmesi değil konuşmasının doğru, hakikat ve güzelliklerle dolu olmasıdır.

Diğer taraftan Kur'an bizzat kendisini, **“sözün en güzeli”** olarak nitelemektedir;

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيٍّ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

“Allah, kendi içinde uyumlu, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak sözlerin en güzelini indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisiyle tüyleri ürperir.” (Zümer, 39/23)

Aynı çerçevede Allah'ın Resûlü (s.a.v),

« أَحْسَنُ الْكَلَامِ كَلَامُ اللَّهِ وَأَحْسَنُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ »

“Sözün en güzeli Allah'ın kelâmı, yolun en güzeli de Muhammed'in yoludur.” buyurmuştur. (Nesâî, Sehv, 65) Dolayısıyla konuşmalar nitelik ve nicelik açısından Kur'an ve sünnete uyduğu nispette değer ve güzellik kazanacaktır.

İbrahim suresinde başta kelime-i tevhid olmak üzere her türlü hayırlı ve güzel söz, kökü sağlam, dalları semaya uzanan ve her zaman meyve veren bir ağaca benzetilirken:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

“Allah'ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzettir. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle misaller getirmektedir.” (İbrâhîm, 14/24-25), başta şirk olmak üzere her türlü kötü söz ise yerden koparılmış ayakta durma imkânı olmayan köksüz bir ağaca benzetilir:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

“Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer. Allah sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapsağlam tutar. Zalimleri ise saptırır. Allah dilediğini yapar.” (İbrâhîm, 14/26-27)

O hâlde en güzel ve en sağlam söz olan Kur'an-ı Kerim'i kendimize rehber edinerek gösterdiği yolda gitmeliyiz. Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimiz (s.a.v) nasıl konuşmamız gerektiğini de bizlere öğretmektedir.

Kur'an'ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (s.a.v) ve onun şahsında bütün üslûmanlara;

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالتِّي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ
أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

“*Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.*” (Nahl, 16/125) buyrulmaktadır.

Öyleyse bir konuşmadan faydalı neticeler alabilmek için güzel ve faydalı sözler seçilmeli, doğru ve etkili bir üslûp kullanılmalıdır. Çünkü,

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا

“*Allah, zulme uğrama hâli hâriç çirkin sözün açıkça söylenmesini sevmez.*” (Nisâ, 4/148)

Hiz. Peygamber (s.a.v) de asla çirkin söz söylemez edebe aykırı çirkin konuşmalar yapmazdı. Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle:

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا

“*Bana en sevimli olanınız ahlakça en güzel olanınızdır*” (Buhârî, Fedâilü ashâbi’n-nebî, 27) buyurmuştur.

Bir gün Sevgili Peygamberimize (s.a.v):

قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ قَالَ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Ey Allah'ın Resûlü, İslâm' (a inananlar)ın hangisi daha faziletlidir?” diye sordular. Peygamberimiz, “*Dilinden ve elinden (gelecek kötülükler konusunda) Müslümanların güven içinde oldukları kimse!*” (Buhârî, İmân, 5) buyurdu.

İyi Müslüman, diliyle başka insanları incitip onlara zarar vermediği gibi kendisini ilgilendirmeyen konularda da mümkün olabildiğince az konuşur. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v);

إِنَّ مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ قَلَّةَ الْكَلَامِ فِيمَا لَا يَغْنِيهِ .

“*Kişinin az konuşması, boş söz ve işleri terk etmesi müslümanlığının güzelliğindendir.*” (İbn Hanbel, I, 201) buyurarak bizlere güzel bir örnek olmuştur.

Söz o kadar önemlidir ki; bir söz bizi mümin yapar “*Kelime-i Şehadet*” gibi, bir söz vardır (Allah muhafaza) kâfir yapar “*Kelime-i küfür*” inkâr sözleri gibi. Sözün gücünü Yûnus Emre dördlüğü ile sözün tesirini ne güzel ifade etmiştir.

Söz ola kese savaşı,

Söz ola kestire başı,

Söz ola ağulu aşı

Bal ile yağ ide bir söz.

Sözün tesirli olabilmesinin sırrını ise Sâdî Şîrâzî Hazretleri vermiştir: “*Söz kalpten çıkarsa kalbe ulaşır, dilden çıkarsa kulağı geçemez (gönle inemez).*”

Mevlânâ Celaleddin-i Rumi de: “*Hâl ile öğüt veren, sözle öğüt verenden çok daha tesirli ve feyizlidir*” buyurarak, nasihat veren kişinin, fiiliyle kavlinin bir uyum içerisinde olmasının önemini vurgulamıştır.

Kur'an-ı Kerim de Lokman suresinde Lokman' ın (a.s) oğluna nasihatlerinde söz ve nezaketin ne kadar önemli olduğu bize gösterilmektedir.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

“*Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirlenen, övüneni sevmez.*” (Lokman, 31/18)

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

“Yürüyüşünde tabî ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!”

(Lokman, 31/19)

İlahi terbiye bu şekilde edebin, zarafetin, inceliğin, nezaketin hayatta ki önemini vurgulamıştır. Terbiyede, nezaket ve zarafette öğretmeni Allah olanın ahlakı da Kur'an olacak ve bu hali diline de yansıyacaktır.

Nezaketli olmada sözün gücünü anlayabilmemiz için asrısaadette Medine-i Münevvere' de yaşanan şu olayı anlatmak istiyoruz:

Bir öğle vaktiydi. Kutlu Nebî namaz için hazırlık yapıyordu. Bilâl ezan okumak üzereydi. Medine' nin son aylardaki yoğunluğunu daha da artıracak bir olay meydana geldi. Sayıları yetmiş ile seksen arasında değişen kalabalık bir grup atları, develeri ve yayalarıyla birlikte Medine Mescidi' ne yaklaştı. Kimisi mescide girerken kimisi uzakta bekledi, bir kısmı ise seslerinin çıkabildiği kadar bağıarak hâne-i saadetin arka kısmından Kutlu Nebî' ye (s.a.v) seslendiler. Gürültüye dikkat kesilen Nebî (s.a.v), büyük bir sükûnetle abdestini tamamladı ve vakur adımlarla mescide yöneldi. Bilâl şaşkınlık içerisinde bir taraftan öğle ezanını okudu, bir taraftan da gelen grubu süzdü. Cemaat toplanmıştı. Nebî (s.a.v) her zamanki gibi öne geçti ve namazı kıldırdı. Selâm verdikten sonra hiçbir şeyle ilgilenmeden evine yöneldi. İçeri girdi. İki rekât namaz kıldı. Sonra tekrar mescide geldi ve mescidin orta yerine, sonradan 'elçiler sütunu' denilen direğin yanına geldi ve durdu. Kalabalık gruba yöneldi:

—**Buyrun, şimdi söyleyin, ne istiyorsunuz?** dedi. İçlerinden birisi:

—Şairlerimiz ve hatiplerimizle geldik. Biz över, biz yereriz. Sizinle hesaplaşmaya geldik, dedi. Kutlu Nebî:

—**Ancak Allah över, Allah yerer, diyeceklerinizi deyin bakalım**, karşılığını verdi.

Gelenler, Arap kabilelerinin en büyüklerinden ve Hicaz yarımadasının Necid bölgesinden Irak'a, Arap Körfezi'nden Yemen hududuna kadar olan bölgeyi elinde tutan Temîmoğulları' nın ileri gelenleriydi. Kalabalık grup, önce Medine' de tutsak olan yakınlarını ziyaret etmişler, ardından da mescide yönelerek kendi evinde Peygamber' e (s.a.v) devrin en etkili silahıyla meydan okumak üzere büyük bir hışımla yığılmışlardı. İçlerinde kabilelerinin en seçkin hatipleri ve şairleri vardı. O gün Medine belki de tarihinin en görkemli söz düellosuna şahit olmuştu. Araplar arasında büyük itibar sahibi olan liderleri Akra' b. Hâbis' in işaretiyle ayağa kalkan Temîmliler, kabilelerini övüyor, cahiliye değerlerini yükselten şiirler söylüyorlardı.

Hz. Peygamber (s.a.v), bir zamanlar “**hatîbü'l-ensâr**” adıyla anılırken bazı heyetlere karşı Allah Resûlü' nün (s.a.v) adına konuşunca “**hatîbü'n-nebî**” unvanını kazanan şair sahâbî Sâbit b. Kays' la onlara karşılık verdi. Akra' daha güçlü olan birini, adıyla sanıyla Temîm'in gözdesi olan Zibrikân b. Bedr' i ayağa kaldırdı. O da diyeceğini dedi. Peygamber (s.a.v) bu defa gözde şairi Hassân b. Sâbit' i çağırttı. Hassân sözlerin en güzelini dillendirdi. Bu şekilde bir onlardan bir bu taraftan, söz uzadıkça uzadı. Nihayet kalabalık grup, kendi aralarında görüşmek üzere izin istediler. Ve sonunda Nebî' nin (s.a.v) hatiplerinin daha güçlü, onun şairlerinin daha dirayetli olduğunu, dile getirdiklerinin de hak olduğunu teslim ettiler.

Gelip Kutlu Nebî' ye (s.a.v) iman ettiklerini itiraf ettiler. Bu itirafla Arap yarımadasının Medine'den öte Irak'a kadar olan doğu bölgesi İslâmlaşmış oldu. Sözle gelen fetih yarımadaı kuşatmıştı. Gelen heyet hemen oradan ayrılmadı, görüşme ve söyleşiler devam etti. Bir aralık heyet içerisinde yer alan Zibrikân ve bir diğer söz ustası Amr b. Ehtem, Nebî' nin (s.a.v) yanına geldiler. Gelenlerin kişilikleriyle ilgili özel bir diyalog yaşandı. Nebî (s.a.v) sordu, onlar söyledi. Orada bulunanlar o gün sözün en güzel ve en güçlüsü nasıl olur ve nasıl söylenirmiş onu gördüler, âdeta büyülediler. Hele bu son diyalog o kadar hoşlarına gitti ki, Amr b. Ehtem' in sözleri üzerine Arap'ın en fasihi olan ve kendisine 'sözün özü' lütfedilmiş olan Peygamber (s.a.v), “**Gerçekten bazı sözler büyüleyicidir.**” dedi. (Buhârî, Nikâh, 48)

Bu olay bu kadarla kalmamış heyetin Müslüman olmasıyla Medine'de tutsak edilen esirler özgürlüğüne kavuşmuş, Hz. Peygamber (s.a.v) heyette bulunanlara bol bol hediyeler dağıtmıştır. Yaşı biraz küçük olmasına rağmen Amr b. Ehtem' e özel ihsanlarda bulunmuş, ay yüzlü, söz ustası Zibrikân' ı da kavmine zekât sorumlusu olarak atamıştır. Zibrikân, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde de bu görevini sürdürmüştür.

Öte yandan kalabalık heyet Medine'den ayrılmadan, Cebrail (a.s), Hucurât sûresinin 4. ve 5. âyetlerini getirmiştir. (Buhârî, Tefsîr, (Hucurât) 2) Toplumsal insanî değerleri, sesi ve sözü kullanmanın ahlâkî ilkelerini öğreten ilâhî kelâm, bu hadisenin yadigârı olarak yeryüzüne indirilmiştir. Sözlerin en güzeli olan ilâhî kelâm, en güzel Muhammedî terbiyeyi hatırlatmış ve inananlara,

—Allah ve Resûlü'nün koyduğu sınırlara riayet etmelerini,

—Seslerini Nebî'nin sesinden daha fazla yükseltmemelerini,

—Ona karşı yüksek sesle konuşmamalarını,

—Hz. Peygamber'in aile efradına ait odaların arkasından ona adıyla hitap ederek bağırانların, akıllarını kullanmayan kimseler olduklarını,

—Fâsığın sözünü iyi tetkik etmelerini,

—Hiçbir topluluğun, bir başka toplulukla alay etmemesini,

—Keza hanımların da birbirleriyle alay etmemelerini,

—İnsanların birbirlerine lakap takmamalarını,

—Kalplerini temiz tuttıkları gibi, dillerini de kardeş eti yemişçesine iğrenç olan gıybetten korumaları gerektiğini hatırlatmıştır. (Hucurât, 49/1-12)

Arap toplumunun söz ustalarından oluşan bir topluluk vesilesiyle sözün ilâhî-ahlâkî yasası böyle öğretilmiştir.

Bu kıssa ile birlikte sözün önemini belirttikten sonra söz söylemenin sorumluluk olduğunu ve her zaman doğru sözlü olmanın gerektiğini öğrenmiş oluyoruz.

Yüce Allah, kullarına vermiş olduğu konuşma nimetinin yerli yerince ve en güzel şekilde kullanılmasını emretmektedir:

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا

“Kullarıma söyle, (insanlara karşı) en güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.” (İsrâ, 17/53) Görüldüğü gibi, Cenâb-ı Hak insanlardan, söz söylerken titiz ve dikkatli davranmalarını, daima sözün en güzelini, en doğrusunu, en hayırlısını konuşmalarını istemektedir.

Bu manada insan söylediklerinden sorumludur ve ağzından çıkan her söz ilgili melekler tarafından kaydedilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

“İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın.” (Kâf, 50/18) Söz ve davranışlarda buna dikkat etmek gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.v), dilimizi günah sayılan şeylere karşı korumamız hususunda bizlere tavsiyelerde bulunmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse ya hayır söylesin, ya da sussun.” (Buhârî, Rikâk, 23)

“Acı da olsa sözün ancak doğru olanını söyle.” (Müsned, 5/159) Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), ayrıca insanı günaha en çok sevk eden organın dil olduğuna işaret ederek müslümanları dillerine dikkat etmeleri konusunda uyarmıştır.

Kur'an-ı Kerim müminleri doğru ve güzel söz söyleyen kimseler olarak tanıtmaktadır:

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“Allah’a çağıran, salih amel işleyen ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardanım’ diyenden daha güzel sözlü kimdir?” (Fussilet, 41/33)

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

“Onlar, yalana şahitlik etmeyen, faydasız boş bir şeyle karşılaştıkları zaman, vakar ve hoşgörü ile geçip gidenlerdir.” (Furkan, 25/72) Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir hadis-i şeriflerinde Müslümanı, ne eliyle, ne de diliyle başkalarına zarar vermeyen kimse olarak tarif etmiştir: **“Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emniyetinde olduğu kimsedir.”** (Buharî, İman, 4)

Bunun için, Müslüman tatlı dilli, güler yüzlü olmalı, söz ve davranışlarıyla kimseyi incitmemelidir. İslam, müminler arasındaki kardeşlik hukukuna zarar verecek, birlik ve beraberliği bozacak gıybet, iftira, yalan, yalancı şahitlik, insanlarla alay etme, kötü lakapla çağırma gibi her türlü kötü söz söylemeyi kesinlikle yasaklamıştır. (Hucurât, 49/11-12)

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim bunlardan korunma yollarını da şöyle açıklıyor:

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ

“Boş sözü işittikleri vakit ondan yüz çevirirler ve ‘Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz de size. Selam olsun size (bizden size zarar gelmez). Biz cahilleri istemeyiz’ derler.” (Kasas, 28/55)

Öyleyse ağzımızdan çıkacak sözlere dikkat etmeli, sözlerimizi iyice düşündükten sonra söylemeliyiz. Düşünmeden söylediğimiz sözlerin, insanlarla aramızda kırgınlıklara, dargınlıklara yol açabileceğini; toplumda sevgi, saygı, kardeşlik, birlik ve beraberlik duygularının zayıflamasına sebep olabileceğini ve söylediğimiz her sözün hesap gününde mizana konacağını unutmamalıyız.

Güzel ve edepli bir söz dost düşman herkesçe kabul görüp, hoş neticeler getirip, dostların muhabbetini celbeder. Dostluğu sürdürür ve şeytanın aralarını açmasına engel olur.

Şeytan, insanlar arasında fitne-fesat tohumlarını saçmak ve basit düşmanlıklar neticesinde kanlı olaylar meydana getirmek için fırsat kollar. Şeytanın bu faaliyetini engelleyen en büyük silah güzel konuşmaktır.

Düşmanlarla güzel konuşmak ise düşmanlık alevini söndürür ve hiddeti frenler. En azından, düşmanlığın artmasına ve şerrin yayılmasına engel olur.

وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

“Ne (her) iyilik ne de (her) kötülük bir olmaz, sen (kötülüğü) en güzel (haslet ne ise) onunla önle. O zaman (görürsün ki) seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dost (un olmuş) tur”. (Fussilet, 41/34)

Güzel söz, arkasından eziyet gelen bir sadakadan daha hayırlıdır:

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أذى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ

“İyi (güzel ve tatlı) bir söz, bir ayıp örtme, ardından eziyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Allah (c.c.) (kulların sadakalarından) müstağnidir, halimdir”. (Bakara, 2/263)

Vaazımızı bitirirken; söz hazinelerinin anahtarları kendine verilen Kutlu Nebî (s.a.v), sözlerin en latîfini, en veciz ve en anlaşılır biçimde söylerdi, konuşurken tane tane konuşurdu, anlatırken dinleyenler rahat kavrasın diye sözlerini tekrarlardı.

أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ

“Bana sözün özü verildi.” (Müslim, Mesâcid, 5) diye kendisinin bütün Peygamberlere olan üstünlüğüne işaret etmiştir. O, konuşurken temsiller, teşbihler, misallerle maksadını en güzel biçimde beyan ederdi.

Allah Resûlü (s.a.v), ümmetini faydasız, lüzumsuz sözlere karşı ikaz ederdi. Boş söz ve işleri terk edebilenin ne güzel bir Müslüman olacağını ilân ederdi. Samimiyeti sözün özü sayardı.

Hele hukuku ilgilendiren konularda söz yeteneğini kullanarak hakları gasp etmek isteyenleri en ağır biçimde uyarır. Bu suretle ele geçirilen bir hak değil, doğrudan cehennem ateşi olduğunu beyan ederdi. (Buhârî, Mezâlim, 16) Sözün emanet olduğu; sorumsuzca sarf edilen bir söz yüzünden elim acılara duçar olunabileceği konusunda ihtarda bulunurdu. (Tirmizî, Birr, 39) Yapmacık konuşmanın ve boşboğazlığın kötü ahlâk olduğuna işaret ederdi. Bizleri de bu konularda uyarak konuşmalarımıza dikkat etmemiz gerektiğini belirtmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), her şeyde olduğu gibi sözde de zarafeti emreder. Münafığa/ikiyüzlü riyakâra “efendi” demeyi yasaklar, (Ebû Dâvûd, Edeb, 75) maiyetinde hizmet verenlere “kulum, kölem” demekten men eder, “yavrucuğum, oğulcuğum” demeyi tavsiye eder. (Buhârî, Itk, 17) Müminin ona buna dil uzatan, insanlara lânet okuyan, çirkin, kaba, bayağı sözlerle hakaret eden biri olamayacağının altını çizer:

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِيءِ

“Mümin, (ona buna) dil uzatan (kınayan), lânetleyen ve çirkin sözler söyleyen kimse değildir.” (Tirmizî, Birr, 48)

Zarif konuşmayı emreder. Kur'an'ın, “insanlara güzel sözler söyleyin” (Bakara, 2/83) emrine yapışarak halkla paylaşacak hiçbir şeyi olmayanların hoş sohbetlerini onlarla paylaşabileceklerini hatırlatır.

اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ .

“Yarım hurma ile bile olsa kendinizi ateşten koruyunuz. Eğer bulamazsanız güzel söz söyleyin” (Müslim, Zekât, 68)

İsanın insanlığa sadakatının nişanesi hoş sözdür. Çünkü,

وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

“Hoş/güzel söz sadakadır.” (Buhârî, Cihâd, 128)

Kutlu Nebî (s.a.v), insanlığa sözün gücünü ve ahlakını içinde saklayan şu çağrışı yapar:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا ، أَوْ لِيَصْمُتْ

“Her kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, ya hayır söylesin ya da sussun...” (Buhârî, Rikâk, 23)